

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון שס"ד | פרשת חיי שרה | תשע"ט | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

פניני הלכה

נתערב דג בתבשיל בשרי ואין ידוע אם יש ס' כנגד הדג מה דין התבשיל

גליון הקודם (שס"ג - פרשת וירא) נתבאר מדברי הפוסקים דלא אמרינן ספק ספיקא במקום סכנה. ומדברי הפמ"ג (או"ח סי' ד' משב"ז ס"ק י') מבואר דכן הדין אפילו במקום סכנה סגולית כרוח רעה השורה על הידיים בליה. ולענין בתערובת בשר ודגים אי אמרינן ביה ס"ס להקל. כגון היכא דנפל מתבשיל של דגים לתבשיל של בשר ולא ידעין אי איכא ס' בתבשיל הבשרי כנגד הדג, אי נימא ס"ס להתיר התבשיל, דשמא ליכא בזמננו כלל סכנה בתערובת בשר ודגים, ואפי' אי אית ביה סכנה שמא איכא בתבשיל הבשרי ס' כנגד הדג. ונבאר הדברים -

א - איתא בפסחים (דג. דאיתוי בהדי בישרא - בתנור אחד. איסרא רבא מפוזיקא למיכלה בכותחא - שיש בו חלב משום דקסבר ריחא מילתא היא. לדבר אחר - צרעת). וכתב **הטור** (או"ח סי' קע"ג) דאביו הרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים דחמירא סכנתא מאיסורא. וכן פסק **המחבר** (שם ס"ב) דבין בשר לדגים חובה ליטול משום דקשה לדבר אחר וחמירא סכנתא מאיסורא.

ובי"ד סי' קט"ז כתב עוד **הטור** דאביו היה שורה פת ביין ואוכלו בינתיים כדי לרחוץ פיו. וכן פסק **המחבר** שם ס"ג דירחוץ ידיו בין בשר לדג ויאכל פת שרוי במים בינתיים כדי לרחוץ פיו. ומהוה משמע מיהו **המרדכי** (חולין תש"ג) אחר שהביא דברי הגמ' כתי - ופי"ה וז"ל דג ובשר להתבשל יחד ולהאכל קשה ריח הפה ולדבר אחר, ע"כ. וני"ל דמכאן נזהרין באשכנז וצרפת לאכול דג ובשר אפי' בלא קניוח. ומיהו משמע דאין סכנה כ"א דרך בישול ולהאכל יחד.

ובאיסור והיתר הארוך (שער ל"ט סי' כ"ט) הביא דברי **הטור** משמיה דהרא"ש. וכתב שם **בהגהות** (הג"ה סי' ט) משמיה דמהרא"י ז"ל דלא ראה נוהגין כן אפי' פרושין וצנועין, אלא עושין קניוח הפה לחוד והדחה ע"י שתייה. והובא דבריהם **בד"מ** (יו"ד שם ס"ק ג'), ועי' דבריהם כתב בהגהותיו על דברי המחבר - וי"א דאין לחוש לזה רק כשמבשלים יחד ואכלן, אבל לאכלן זה אחר זה אין לחוש, וכן נוהגין שלא לרחוץ הפה ולא הידים ביניהם. ומי"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות דהוי קניוח והדחה.

ב - וכתב באיסור והיתר הארוך (שער כ"ג סי' ז') **דבמרדכי ובאו"ח** בעי"ז פרק אין מעמידן כתבו דדבר שיש בו משום סכנה דינו כאיסור לטבולו בס', ויותר חמור שאפי' ביבש במינו בעינן ס' עכ"ל. וכ"ש חתיכת בשר שנפלה ליורה שיש בה דגים או איכא שיש שם סכנה לדבר אחר דצריך ס' כנגדו, אבל משום בליעת כלי ליכא למיחש.

והד"מ (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ב') תמה על דבריו דהא חיישינן לגילוי אפי' בארבעים סאה מים, ואי"א שלא יהיה ס' אף אם נחשים שנתו ממנו. והביא דבריהם **הט"ז** (שם ס"ק ב') וכתב עוד דכדברי **הד"מ** איתא **במהרי"ל** (איסור והיתר תקפ"ח) שלפחותי מדג שנפלה לקדירת בשר ונתבשל שם, ואסר מהרי"י ס"ל הכל משום סכנה, עכ"ל. משמע דלא מהני ס' דחמירא סכנתא מאיסורא.

ואולם **הש"ך** בנקודות הכסף (שם) דלכ"מ דשאני זיהורא דנחש דמקלי קלי טובא. וגם במהרי"ל ז"ל דלא היה ס'. וכן נראה דלא מחמירין בסכנתא טפי מנאיסורא אלא בספקא, אבל היכא דאיכא ס' דנתבשל בודאי לא מסתבר כלל לחלק בין איסור לסכנתא. וכ"כ בספר **אפי רב"ב** (דף מ"ז ע"ב) דדבר שיש סכנה כגון דגים ובשר, בין לח בין יבש מתבטל בס'.

ו**כתב הת"ס** (יו"ד סי' ק"א) דני"ל עיקר כנקודות הכסף, וכמו שהעלה בתשובת **חוט שני** (סי' ט"ז) בראיות ברורות וככונות. וכן נקטו עוד אחרונים הובאו דבריהם **בפת"ש** (יו"ד סי' קט"ז ס"ק ג').

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לקחת דברים ממתקני איסוף שבעיר

א. קנין חצר. ב. אינה משתמרת. ג. גדר חצר משתמרת. ד. חצר מושכרת או מושאלת. ה. שאלה לצורך שימוש בעלמא. ו. קנין ע"י כליו ברה"ר או בסמטא. ז. ברשות מוכר. ח. נתון לו להניח הכלי. ט. אינו במקום המשתמרת. י. כלי שאין לו קרקעית. יא. חברה השייכת לעכו"ם. יב. עני המהפך בחררה. יג. עשה פעולה לזכות מההפקר.

ברחובות העיר ממוקמים מתקני איסוף נייר, בבידום, בקבוקים וכדו', יש מהם עשויים כקופסה עם חריץ או מכסה הנפתח לצורך הכנסת החפצים. ומתקני בקבוקים וקרטון עשויים בדרך כלל מארבע דפנות ותקרת מתכת, ויש כאלו שאין להם קרקעית אלא עומדים על רצפת הרחוב.

ושאל השואל האם מותר לקחת חפצים משם, האם נימא להתכולה שנמצאת בתוך המתקן שייכת לעירייה או לחברה האוספת אותה (ע"מ לשחזרה) ויש בזה משום גזל, או דלמא לא זכו בה ומותר לקחת.

א. קנין חצר

ולכאורה י"ל שאסור לקחת חפצים אלו ללא רשות משום איסור גזל, כי העירייה או החברה הזכיינית קונים התכולה ע"י קנין חצר. דאיתא **בב"מ** (ו' לענין גניבה) תניא "אם המצא תמצא בידו" אין לי אלא ידו גגו חצירו וקרפיפו מנין, ת"ל "המצא תמצא" מכל מקום, ע"כ. וכן אמרו (שם) לענין גט. ועי' **ברש"י** (שם ט: ד"ה מי ויא. ד"ה ומר) דמחצר דגניבה ילפינן דחצר של אדם קונה לו גם לענין משא ומתן. וכן פסקו **הטשו"ע** (ח"מ סי' ה) שחצר של אדם קונה לו, וכתב **בסמ"ע** (סי' רמג ס"ק לז) דילפינן לה מחצר דגניבה הנ"ל.

ב. אינה משתמרת

אלא **דבב"מ** (יא) אמר רבי יוסי בר חנינא דחצרו של אדם קונה לו מציאה דוקא בחצר המשתמרת, אבל חצר שאינה משתמרת אי עומד בצד שדהו אין, אי לא, לא, ע"כ. וכן פסקו **הרמב"ם** (גזילה ואבדה פי"ז ה"ח) ו**השו"ע** (סי' רסח סעי' ד). ועיי"ש **בגמ'** (ע"ב) דאיכא דאמרי שאין חילוק בין מציאה למכר ומתנה ובכולם צריכים שיהא עומד בצד חצרו אם היא חצר שאינה משתמרת, ולרב פפא דוקא במציאה צריך שיהא עומד בצד שדהו, אבל במכר ומתנה כיון שדעת אחרת מקנה אותם אפילו אינו עומד בצד שדהו קנה, ע"כ.

והרי"ף (שם ה; ברי"ף) ו**הרמב"ם** (מתנה פי"ד ה"ח ט) פסקו דבעינן חצר משתמרת או עומד בצדה. אולם **הרא"ש** (שם סי' לא) פסק שאם דעת אחרת מקנה לא צריך חצר משתמרת. וכ"כ **הר"ן** (יא: ברי"ף ד"ה האין בשם ה"ר יצחק ברגלונז, וכן נ"י **מהמרדכי** (שם סי' רמא ובהגהות רס"י תכ"ג), וכן דעת **ההגה"מ** (מכירה פי"ג אות ט).

ועי' **בב"י** (סי' ה) שאפי' להרא"ש ודעימיה יש לחלק דדוקא חצר שאינה משתמרת עבור הלוקה או המקבל מתנה, אבל מ"מ משתמרת היא עבור המוכר או הנותן, וכגון שהשכיר או השאל לז המקום שהמטלטלין הנמכרים או ניתנים הם בתוכו קונה החצר, אבל אם אינה משתמרת כלל, לכו"ע אינה קונה אפי' במכר ומתנה, וא"כ באופן שהמטלטלין בחצר הלוקה ואינה משתמרת כלל ודאי דאפי' להרא"ש והסוברים כמותו לא קני, ע"כ. וכן נקט **הב"ח** (שם).

ועי' **בשו"ע** (סי' ר ס"ק א) שפסק כהרי"ף והרמב"ם דבעינן חצר משתמרת עבור הקונה. אולם **הרמ"א** (שם) פסק כרב פפא וכהבנת הב"י דבעינן עכ"פ משתמרת עבור המוכר. ו**הש"ך** (סי' א) הוכיח מהראשונים כהשו"ע. ומי"מ סיים שם דכיון שראיתי שגם בעל העיטור ס"ל כהרא"ש, וכן דעת **הראב"ן** (ריש מצנעא ריש דף טז), **ההגהות מרדכי** (פי"ק דמצנעא) ו**הגהת מיי'** (מכירה פי"ג ופי"ה) הוי ספיקא דדינא אבל להורות לכתחלה כהרמ"א ודאי לא נהירא, ע"כ. ו**הגר"א** (שם בליקוט) פסק דלעולם לא בעינן אפי' משתמרת לדעת המוכר, וכן נקט **הקצות** (סי' ר ס"ק ב). ו**המהנ"א** (קנין חצר סי' ב) כת' לחלק בין מתנה למכר, עיי"ש.

ג. גזר החצר משתמרת

ועי' **בנתיבות** (סי' ר באיורים א) שכתב דדוקא כשהיא מגולה בלא מחיצות נקראת אינה משתמרת, אבל כל שיש מחיצות סביב, אף שאינה נעולה במנועול, נקראת חצר המשתמרת, וכן מוכח בגיטין (ט"ז ע"א - ע"ב), וראיה לזה, דהא כלים מטעם חצר היא כמבואר בשטמ"ק (ב"מ ט:), וא"כ קשה למאן דס"ל דבעינן דוקא בתוכה, א"כ כלי בסמטא אמאי קנה דהא לאו משתמרת הוא, ועומד בתוכה א"י בכלי, אלא ע"כ דמחיצות הכלי כמחיצות החצר וחשיב כחצר המשתמרת, ע"כ. וכן נקט **הבאר יצחק** (או"ח סי' ה ד"ה אד) דכל שיש לו מחיצות הוי חצר המשתמרת אף שאינה נעולה במנועול.

מעתה י"ל שהחפצים שבתוך המתקנים, עכ"פ אלו שאין להם בסיס (כגון מתקני בקבוקים) אלא מונחים על הקרקע, נקנים להעירייה או לחברה בעלת המתקנים מדין קנין חצר, דאע"פ שניתן להוציא הבקבוקים, מ"מ כיון שיש מחיצות קנה, דחשיב חצר משתמרת. (ואף באופן שאינה בכלל משתמרת עכ"פ להגר"א קונה כי לדעתו לא בעינן משתמרת כלל).

ד. חצר מושכרת או מושאלת

ולפי"ז כשהאיסוף הוא ע"י העירייה י"ל שקונים ע"י קנין חצר בשליחותם של התושבים, ואם הוא ע"י חברה י"ל נמי שקונים כי המקום מושכר או מושאל להם ואף ככה"ג חשיב חצר, כמבואר **ברמ"א** (ח"מ סי' ר סעי' א) שאף כשהיא מושכרת הוי חצרו. וכ"כ **במנחת פתאים** (שילרי המנחה סי' קצח על סעי' ה). וכתב **הנתיבות** (פתיחה לסי' ה) שה"ה שאולה בקנין להשתמש בו, הוי חצירו וידו, עיי"ש. וכן ה"ה **בבב"ב** (סי' ר ס"ק א) ו**במהרש"ם** (ח"מ סי' רצא ד"ה לכו').

ה. שאלה לצורך שימוש בעלמא

ובאמת כבר כתב כן **הש"ך** (סי' קצח ס"ה) שהשואל מקום קנה המטלטלים שבו, אלא דכת' בשם **הריטב"א** (רפ"ק דמצנעא) גבי כי זכה רחמנא להלוכי בה ולנקוטי פאה למהוי חצרו לא זכה לו, דמכאן נראה דחצר דאין לאדם בו רק דריסת הרגל ללכת בו לבית שיש לו במקום אחר אינה חצרו לקנות לו, ומי שהשאל לחבירו חצרו לכך לאו כחצר שאולה היא לקנות לו, דאין חצר שאולה קונה לו אלא כשהיא שאולה לו להשתמש בו, וללכת בה לחוד אין לו בה אלא הליכה לבד עכ"ל, ונרא' דה"ה בשכירו' דינא הכי, ע"כ. ועי' **בש"ך** (סי' רג ס"ק א) משי"כ בשם בעל העיטור. [ועי' **בביאור הגר"א** (סי' שג אות ז) שתמה על הש"ך אמאי לא הביא **מהתוס'** (ב"מ ק"ב. ד"ה תרתין) שחולק על הריטב"א דאף בשוכר לדריסת רגל לחוד קונתן].

ולפי"ז ב"י כיון שהמקום מושכר או מושאל ע"מ לאסוף ולאכסן התכולה יש כאן תחשים להחשיב המקום כחצרו וקונה.

ו. קנין ע"י כליו ברה"ר או בסמטא

ובאמת ע"י כליו י"ל שהכלי גופא חצרו וקונה, דאיתא **בב"ב** (פ"ד רב) ושמואל דאמרי תרווייהו כליו של אדם קונים לו בכל מקום חוץ מרה"ר, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרווייהו אפי' ברה"ר, אמר רב פפא ולא פליגי כאן ברה"ר כאן בסמטא, ואמאי קרי ליה רה"ר לפי שאינה רשות היחיד, ע"כ. וכן פסקו **הטשו"ע** (סי' ר ס"ה) שכליו קונים לו. וכת' **בשטמ"ק** (ב"מ ט: ד"ה אמר רבא) בשם **הרמב"ן** דכליו קונים לו דמחצר איתרבא. והביאו **ההלכה הנתיבות** (סי' ר ס"ק ג וס"ק ז). [ועי' **ברש"י** (ב"ב פ"ד ד"ה והנה) שכת' שיש מפרשים סמטא שביל של יחידים ואני שמעתי כניסה בולטת מרה"ר ויש רשות לבני"א להעמיד שם חפצים כחצר השותפים שאינו עשוי להילוך בני רה"ר. ו**בנמוקי"י** (שם מב. ברי"ף ד"ה מתנין) כת' כפירוש השנן].

ועיי"ש עוד **בגמ'** דא"ר אסי אמר רבי יוחנן מדד (פירות) והניח על גבי סמטא קנה, ומסיק שם דמייירי במדד המוכר ונתן לתוך כליו של לוקח, אבל מדד ונתן על גבי קרקע לא, דסמטא לא הויא לו כחצרו שיקנה לו המקום, אבל כליו קונים לו כיון שיש לו רשות להניח שם. וכתב **הרא"ש** (שם סי' טו) שמשמע מכאן שכליו של קונה קונים דוקא אם המוכר מדד ונתן לתוכו, אבל אם לא מדד לא קונים, וקשה לדליל אמר רב יוחנן בסמטא שכליו קונים לו בכל מקום חוץ מסמטא, וי"ל שאם הניח בכליו של לוקח בלא מדידה ע"מ שיקנו לו צריך לומר לו "זיל קני" ואי לא אמר לו לא קנה כי אין דעתו שיקנו לו כליו כיון שמחוסרין מדידה, אלא לדעת שימדם ואח"כ ימשכם ויזכה בהם, אבל כשמדד המוכר ונתן לתוך כליו של לוקח לא בעי למימר ליה זיל קני, ע"כ. וכ"כ **התוס'** (שם פה. ד"ה כט).

אלא שהרי"ף לא הביא הא דרבי אסי אמר רבי יוחנן "מדד והניח על גבי סמטא וכו'". ועי' בבי"ב (שם) שכת' שמשמע דסי"ל שאין לחלק בין אי"ל זיל קני או לא אי"ל, והא דא"ר אסי אמר רבי יוחנן מדד לאו דוקא מדד ואורחא דמילתא נקט, וגם הרמב"ם (מכירה פ"ד) לא ראייתי שחילק בכך, ע"כ.

השו"ע (שם) פסק כהרי"ף דכליו בכל מקום שיש לו רשות להניחם קונים לו. אולם הרמ"א (שם) הביא שיש מחלקין שאם אינו ברשות לוקח רק בסמטא וכיוצא בזה אין כליו קונים, אא"כ מדד או עד שיאמר לו זיל וקני (פרט לרה"ר שלא מהני בכל גוונא כני"ל).

ז. ברשות מוכר

והנה **בב"ב** (פה) הסתפקו האם כליו של לוקח ברשות מוכר קנה לוקח או לא. ועי' ברא"ש (סי' טו) שכתב דכיון דלא איפשר לא הך בעיא נמצא דמספקא לן אם הכלי בטל לגבי הרשות או הרשות בטל לגבי הכלי, הלכך כליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה וכן נמי כליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה (הלוקח). ועיי"ש דכ"ז דלא כגרסת הרי"ף שגרס כליו של לוקח ברשות מוכר קנה או לא קנה אי"ל לא קנה, ומתוך שהשיב לו דלא קנה אלמא שהכלי בטל לגבי הרשות, ועיי"כ פסק נמי דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה. אולם הב"י (שם) הוכיח דלהרי"ף לא שנה כליו של לוקח ברשות מוכר לא שנה כליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה לוקח, וכ"כ הרמב"ם (מכירה פ"ד ה"א - ב). וכן פסק השו"ע (סי' ע"א) דאין כליו של אדם קונים ברשות המוכר.

ה. נתן לו להניח הכלי

וכתב הטור (סי' פ"ה) בשם הרמ"ה שכליו של קונה קונים ברשות מוכר דוקא אם אי"ל זיל קני כי אז מגלה דעתו כשנותן רשות להניח שם על דעת להקנות לו נותן לו, אבל אם לא אמר זיל קני אע"פ שנתן לו רשות להניח שם, לא קנה. ואין דעת ה"ר יוסף הלוי כן אלא מספיק אם נתן לו רשות להניח שם הכלי דקנה.

ועי' בב"י בבדק הבית שהקשה על הטור שלמד שהרי"ף הלוי חולק על הרמ"ה, דעניינים מחולקים הם ואינם ענין זה לזה, עיי"ש. וכן פסק השו"ע (שם) דקונה ברשות מוכר אם אי"ל המקנה לך וקנה בכלי זה, ואז קנה אם הוא ברשות המוכר. אולם הש"ך (סי' ז) נקט דפליגי ופסק שהעיקר כרי"ף, והי"ה אם נתן לו רשות להניחו שם הכלי קנה, עיי"כ. והנתיבות (בי"ב סי' ח) גם נקט שהוא מח' אלא שהכריע כהרמ"ה. ועיי"ש שביאר דדוקא אי"ל קני בעינן דאז מקנה לו ג"כ אויר הכלי, כיון דאי"ל שיקנה הכלי הרי ע"כ שהאילו ב' באופן שיקנה יכול לקנות ע"י, ועיי"כ ה"ר ש"ך (סי' ע"א), ועיי"כ ה"ר ש"ך (סי' ע"א), ועיי"ש.

ולפי"ז יוצא שיש ג' מקומות לענין קנייה, א' רה"ר: מוסכם הדבר שכלי של אדם לא קונה שם אף אם אמר לו המוכר זיל קני. ב' סמטא: דעת השו"ע שכליו קונים בסמטא (ובשאר מקומות פרט לרה"ר ורשות המוכר כדלהלן), אבל דעת הרמ"א שכל שאינו ברשות לוקח אינו קונה אא"כ המוכר מדד או שא"ל לו לך חזק וקני. ג' רשות המוכר: דעת השו"ע שאינו קונה אא"כ אי"ל לך חזק וקני, ולדעת הש"ך אף אם רק נתן לו רשות להניח שם מהני.

ולפי"ז מתקנים שבחובות אם הם מהעיריה מועיל בהם קנין. אבל אם שייך לחברה פרטית לא קונים כיון שהם ברה"ר, אלא די"ל דכיון שהעיריה נותנת להם רשות להניח שם הוי עכ"פ ככלים של קונה ברשות מוכר דמהני להשו"ע אם אי"ל זיל קני ולהש"ך מהני כל שנתן לו רשות להניח שם. (ובאופנים שמונחים בסמטא לא יצאנו ידי פלוגתא כני"ל).

ט. אינו במקום המושמט

ועי' בנתיבות (סי' ר באיורים סי' ט) שכתב דכיון דקנין ע"י כלי מועיל מטעם חצר, לפי"ז כלי נידון כחצר המשתמרת ואין צריך לעמוד בצידו (כני"ל בשמו), וכמו כן לפי"ז במקום דאין חצר המשתמרת קונה כגון בקטנה בסימן רמ"ג [בש"ך סי' ט], גם כלי לא קנה, עיי"כ. ועי' בתורת הקנינים (ח"ב פ"ח ע"ב ב הגה מב) שהוכיח מהדברי חיים (ח"א י"ד סי' סא) דלא ס"ל כהנתיבות בזה, ואף כלי שיש לו תוך אינו קונה אלא אם עומד על גבי ורוצה לקנות על ידו, עיי"כ.

י. כלי שאין לו קרקעית

ולפי"ז י"ל שהחברה לא העיריה קונה דרך הכלי מדין קנין חצר, ואף במתקנים שאין להם קרקעית אלא מניחים במקום מתקן מחורר, מ"מ י"ל שהכלי מועיל לדרך כן הוא דרך תשמישו, והרי יש כאן אויר כלי העושה הקנה כמ"ש הנתיבות הני"ל [ועי' במנחת יצחק (קנין חצר סי' יא) דאפי' כלי שאין לו בית קיבול קונה. ועי' בזה בקצות בסי' ר"ט סי' ט) ונתיבות (באיורים סי' ט) אולם בבית אפרים (אה"ע סי' קד) נקט דבעינן בית קיבול, פרט לדבר שעיקר עשייתו לכך לקבל בתוכו כגון פירות נושרין מהאילן שפיר מיקרי כליו אף בלא בית קיבול, עיי"כ. וכן נקט במנחת פיתים (סי' ר על סי' ע"א) דבעינן שיהיה לו תוך, אלא דעיי"ש שמי"מ אף אם הוא חלול ואין לכלי שוליים ואינו מקבל טומאה מהני. ולדעת הנתיבות סי' ר' כל בלא קרקעית כיון שאינו חוצץ בינו לקרקע אינו קונה, עיי"ש].

יא. חברה השייכת לעכו"ם

ויש לדון בחו"ל במקום שהדבר שייך לעכו"ם וכדו'. והנה לענין חצר כתב הנחלת שבעה (סי' ט) בשם הגאון מוה"ר קאדנר שחצר אינה קונה לעכו"ם כי מהני מדין שליחות ואין שליחות לעכו"ם, אא"כ עומד בצד שדהו דמהני מטעם יד, וכן מהני להו קנין אגב, עיי"כ. וכן הוא בנוב"י (תנ"א או"ח סי' סג ד"ה אמנם). ובדרך זה כת' הנתיבות (פתחה לסי' ר), עיי"ש. אולם הקצות (סי' קצד סי' א) דחה דברי הנחלת שבעה ונקט דבכה"ג לכא משום אין שליחות לעכו"ם עיי"ש טעמו, ועיי"כ פסק דמהני להו קנין חצר. ועי' בעבודת הגרשוני (ססי' כה) דפשיטא ליה דיש קנין חצר לנכרי. ועי' ברע"א (על השו"ע סי' ר). וזה תלי ולפי"ז נמצא שיש מח' אם העכו"ם קונה בכה"ג. ומ"מ אם ע"פ החוק המדינה אסור לקחת, יש משום דד"ד. וזה תלי בפלוגתת הרמ"א (ח"ו"מ סי' שס"ט סי' ח) והש"ך (סי' ע"ב סי' ט) לענין דד"ד בכה"ג. ועי' מ"ש"כ בזה בס"ד בגליון ל"ה.

יב. עני המהפך בחררה

ובלא"ה נ"ר לאסור בני"ד, מהא דאיתא בקדושין (טז) עני המהפך בחררה ובה חבירו ונטלה ממנו נקרא רשע. ופרש"י עני המהפך בחררה מחזור אחריה לכות בה מן המהפך או שיתננה לו בעל הבית. וכן פסק השו"ע (ח"ו"מ סי' רלז). והנה ברש"י מבואר דבהפך ומציאה איכא משום מהפך. אלא שתוס' (שם ד"ה ע"ג) דחו דבריו והביאו בשם ר"ת דבהפך ומציאה לא נקרא רשע לפי שאינם מצויים בכל מקום, ודוקא במכר או שכירות יש משום עני המהפך כי יכול למצוא לקנות או להשתכר במקום אחר, עיי"כ. ועי' בגר"א (מהפך והשגת גבול אות י"א) שמשמע שיש איסור עני מהפך אף כלפי נכרי. ועי' בשו"ע (שם סי' א) שהביא בי"א הראשון דעת ר"ת ובי"א השני דעת רש"י. ומשמע דסי"ל דעיקר הדין כדעה אחרונה דכרכו. אלא דעי' בנתיבות (באיורים סי' ב) שהוכיח שפסק כדעה הראשונה. והרמ"א (שם) נקט שהעיקר כדעה הראשונה. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שמי"ז.

יג. עשה פעולה לזכות מההפך

אלא שהתוס' (שם) הקשה על דעת ר"ת מבי"ב (כ"א) דאמרינן דמרחיקין מצודת הדג מן הדג כמלא ריצת הדג אע"ג שהוא דבר של הפקר, ותרצו דהשתם היינו טעמא מפני שהוא יורד לאומנתו, עיי"כ. וכ"כ הרא"ש (שם). ובתוס' ב"ב (ד: תירצו עוד כי יכול לדוג במקום אחר, עיי"ש. ותוס' קידושין (טז) כת' שרבינו מאיר אבי ר"ת, כתב דמייירי בדייג שהניח במצודתו דג מת, ודרך הדגים להתאסף סביב אותו דג. ובדרך זה כת' הר"ן (שם כד. ברי"ף ד"ה ר"ב) משום שבכה"ג כנצודין דמו. ועי' ברא"ש (שם) דהא דאמרינן בגיטין (טז) עני המהפך בראש הזית מה שתתני גזל מפני דרכי שלום (וכן פסק השו"ע ח"ו"מ סי' ש"ע סי' ה'), כיון שגור בהם להפילם וכדעתיה עלייהו, עיי"כ. ובדרך זה כתב הר"ם (שם). ועי' בגיטין (שם) דמצודות חיות ועופות ודגים יש בהם טורח להפילם ודרכי שלום. וכ"כ פסק השו"ע (שם) ובתוס' (ח"ו"מ סי' ע"ד ד"ה מ"מ מקיט) ובפתחי חושן (ח"ה פ"ט הגה כ"ח ח"ה פ"ג אות י"ד). ולפי"ז בני"ד אף אם התכולה (כגון בקבוקים וכדו') דינם כהפקר, מ"מ כיון שטורחים טרחה מרובה ע"י פיזור מכולות אלו ופרסום ע"מ להביא את אנשים שיאספו אותם לשם, יש לאסור מטעם זה.

מסקנת דרינא

העולה לדנא, מתקנים הנמצאים ברחובות לאיסוף חומרים, כמו בקבוקים, בגדים, טליתות וכדו', אסור לקחת מתוכם חפצים משום איסור גזל. (ומ"מ יש מקומות שהעיריה היא אחראית על המתקנים (כגון מתקני בקבוקים) והם נותנים רשות לקחת חפצים באופן אקראי ולא מוגמתי, וכן אי"ל מטעם עיריית ים-).

ג - והמג"א (או"ח סי' קע"ג סי' א) כתב דאפשר דבזמן הזה אין סכנה ל"כ, דחזו"ק כמה דברים המוזכרים בגמ' שהם סכנה לרוח רעה ושאר דברים והאידיגא אינו מוזיק דנשתנו הטבעים והכל לפי טבע הארצות. (וכתב שם דכ"כ ב"ח בשם הרמב"ם. ולא מצינו כן בב"ח לפנינו. ואפשר דט"ס נפל במ"א).
אלא דלא כתב דבריו בדרך דואי אלא בדרך אפשר, וא"כ נראה להחמיר יש להחמיר בדרך, ובפרט דבסכנה איירי ומעירא סכנתא מאיסורא.
ד - והשתא ילי"ע היכא דנפל תבשיל של דג לתבשיל של בשר, ומספקא לן אי איכא ס' בתבשיל הבשרי כנגד הדג. דמחמא י"ל דאיכא ס' להחמיר דשמא ליכא ס' לבטל הדג, ואף אם איכא ס' בתבשיל כנגד הדג שמא דכ"כ ב"ח דבתערובת דג ובשר לא מהני ס'.
אולם מאידך אפשר לומר כעין ס' לקולא דשמא כהמג"א דבזמננו נשתנו הטבעים ואין סכנה בתערובת דג ובשר, ואף אי נימא דאית ביה סכנה שמא יש ס' בתבשיל כנגד הדג.

ואכן הפמ"א כתב שאלתו אי אמרינן ס' במקום סכנה, על דבר המחבר או"ח סי' קע"ג (משב"ז שם). ושם כתב דכשם דלא סמכין על חזקה המקום סכנה ה"ה ס' לא מהני, ולמ"ד ס' כרובא או עדיף מיניה י"ל דמהני וצ"ע. ובסי' ד' (משב"ז סי' י) כתב דאפי' למ"ד דס' כרוב י"ל דלא מהני במקום סכנה.

ה - ומצינו בחת"ס (יו"ד סי' ק"א) שנשאל בענין מרק דגים חם שהוריקו לתוך כלי שומן, ולאחר שנצטן הסירו השומן הנקרש. והשיב דהנה הרמב"ם השמיט האי דינא דביניתא דאסור בהדי בשרא, ונראה דטעמא לפי שבעוצם חמתו יודע והבין שנשתנו הטבעים בענין זה, וניסה בחקירתו ומצא שכן הוא. והשתא נהי שלא לסמוך ע"ז לעשות מעשה ולאכלם, דאפשר דה"ל כמו דבר שנאסר במנין, ומשי"ה אנו נוהרים בזה ומנהג אבותינו תורה, מ"מ הרווחנו שיצאנו מחומרת סכנתא דהשתא מיהא ליכא סכנה, והוי איסור דרבנן קל. וכיון דאפשר דבכה"ג דלא תבשל יחד אלא נתערב ע"י עירוי לא גזרו חכמים אפי' במניניהם. עיי"כ נראה דאין להחמיר כ"כ ע"ש. ולפי דבריו י"ל דה"ל בנידון דין אע"ג דנפל הדג לתוך קדירת בשר שהיתה על האש, כיון דאיכא ספק שמא איכא ס' כנגד הדג יש להקל.

ומצינו עוד בדברי מלבי"ל (ח"ב סי' נ"ג) שנשאל בענין חתיכת דג שנפלה לקדירה רותחת של בשר והוציאה תיכף ולא היה ס' בקדירה כנגד החתיכה, והביא בריש דבריו דברי החת"ס, וכתב דכיון דאינו ממש אלא חשש חולי, וי"ל דבזמננו נשתנו הטבעים, עיי"כ אע"ג דלמעשה דודאי אסור לבשל בשר עם דגים כדמפורש בטור ובשו"ע, וכן אם בישלו כן להדיא ודאי אסור, כה"ג שהסירו החתיכה ויש ספק שמא יש ס' כנגד הטעם שיצא מהדג, וגם יש בזה הפסד ומניעת כבוד שבת, בודאי יש לסמוך על הרי"ף והרמב"ם דלא ס"ל לאסור דג עם בשר, ועל המג"א ושי"א דכתבו דבזמננו ליכא חשש זה.
ונראה מדבריו דאין להקל אלא היכא דהסירו חתיכת הדג, ויש דבר הפסד ומניעת כבוד שבת.
ועיינן עוד במשנ"ב (סי' קע"ג סי' ג) דהביא על דברי המחבר את דברי המג"א דאפשר דבזמננו אין סכנה כ"כ כיון דבכמה דברים נשתנו הטבעים. ולכא"ו לילי, כיון דלא כתב כן אלא בדרך אפשר, מאי נפיק למעשה יש בזה. ומטין דבריו דאתא לאורויי דכל היכא דיש לצרף איזה ספק יש להקל בדבר.

פניני מופר
עניני שבת קדש
מצוות הבדלה (טו)

הבדלה ב' שמזכירים "בין אור לחושך" - "הב' היא להבדיל בין אור לחושך והיא קרובה לא", וכן הוא אומר ויבדל אלוקים בין וכו'. וצריך שיצדע האדם כי שמירת התורה והעסק בה בקיום מצוותיה נקרא אור, וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה אור... משום שהם משתדלים בעסק התורה והמצות וקיומם, אבל דרך רשעים והוא עשיית העבירות וביטול הדת והוקיה הוי היא באפלה, וכן ורשעים בחשך ידמו, וצריך האדם להבדיל בשכלו הו"ך בין זה לזה, ולבחור הטוב ולמאוס ברע, כמו שכתוב ובחרת בחיים ועד"י השכר והוא הטוב הצפון לצדיקים נקרא אור כמ"ש וירא אלהים את האור כי טוב ראה את האור שהאור טוב וגונגו לצדיקים לעה"י וכן הוא אומר בית יעקב לכו ונלכה באור ה' והוא רומז לבי' ענינים לכו באור ה' והוא עסק התורה והמצות ולכו באור ה' שנזכה לעה"י שכלו אור והפך מזה הגיהנם נקרא חשך וצלמות שגא' גם כי אלך בגלי צלמות לא אירא רע"י (סדר היום, סדר הבדלה)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"